

Providing a Paradigm Model of Stagnant Agricultural Production Cooperatives in Kermanshah Province

Zahra Athari¹

1. (Corresponding Author) *Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Razi University, Kermanshah, Iran*
Email: z.athari@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article History:

Received:

1 December 2025

Received in revised form:

12 February 2026

Accepted:

9 March 2026

Available online:

10 April 2026

Keywords:

Providing a Paradigm, Model of Stagnant, Agricultural Production, Cooperatives in Kermanshah Province.

ABSTRACT

Agricultural production cooperatives as a utilization system in the agricultural sector can play an effective role in rural and agricultural development. This grounded theory research presents a paradigmatic model for identifying the causes of stagnation in agricultural production cooperatives in Kermanshah province. The study population included managers of stagnant agricultural production cooperatives in Kermanshah province, selected using purposive sampling (n=22). The data collection tool was semi-structured interviews. This research conceptual model revealed that several factors contributed to the stagnation of these agricultural cooperatives. These factors include rising input costs and difficulties in accessing necessary resources, financial problems of producers, weakness of marketing and sales, and lack of economic efficiency and sufficient experience and expertise of some producers. The lack of infrastructure for the maintenance and processing of products, natural hazards, equipment failure as contextual conditions, and challenges such as limited access to credit, the difficulty of exporting, and the existence of brokerage as intervening conditions further exacerbated the situation. Some interactive conditions include the closure of production units, production with very limited capacity, and selling the product at a small profit and below the market price. As a result of these conditions, some production units faced the risk of bankruptcy and increased reliance on brokers. To address the issue of cooperative stagnation, several strategies were proposed; these included leveraging special credits to jumpstart production units, providing licenses to individuals with business experience, and encouraging investors in the province to establish and develop conversion industries, standard warehouses, and marketing cooperatives.

Cite this article: Athari, Z. (2026). Providing a Paradigm Model of Stagnant Agricultural Production Cooperatives in Kermanshah Province. *Human Geography Research Quarterly*, 58 (1), 93-107.

<http://doi.org/10.22059/jhgr.2025.380014.1008719>

Extended Abstract

Introduction

Nowadays, the development of agricultural production cooperatives is considered a crucial strategy for advancement in rural and agricultural sectors across various nations. However, in our country, although these cooperatives in recent years, competition has increased, especially in the food products industry. This, combined with a lack of proper implementation of the Cooperative Sector Law and general policies outlined in Article 44 regarding the transfer of state enterprises to cooperatives, as well as economic difficulties, has led to a significant number of production cooperatives in the agricultural sector stagnating or becoming inactive. Some have even reached the point of liquidation, posing a serious threat. Despite this, agricultural production cooperatives have the potential to make positive contributions to improving the structure of agricultural production through efficient management and reorganization in the sector. Despite this pressing issue, there has been a lack of comprehensive studies to identify the root causes behind the stagnation of production cooperatives in Kermanshah province. Thus, this qualitative research aimed to present the paradigm model of stagnant agricultural production cooperatives in Kermanshah province.

Methodology

This study utilizes a qualitative approach with a descriptive-analytical purpose. The data collection focuses on the grounded theory research method within qualitative methods. The study population included the managers of stagnant agricultural production cooperatives in Kermanshah province. The grounded theory method simultaneously incorporates purposive and theoretical sampling (n=22). In theoretical sampling, the process involves collecting data to develop a theory. The researcher collects, codes, and analyzes data simultaneously, determining which data to collect in the next step and where to find it, allowing the theory to emerge gradually. Data was collected through in-depth and semi-structured interviews until saturation was achieved. The analysis of the gathered

data involved three key stages as open, axial, and selective coding. The study transitioned to the focal coding stage after completing open coding in the current research. During this stage, categories obtained in open coding were compared, and their characteristics were analyzed. An attempt was made to create these categories as conditional conditions, and the messages within the categories were adjusted accordingly. Additionally, a paradigm model was provided.

Results and discussion

The result of the application of grounded theory in this study was a conceptual model that showed the increasing cost of required inputs and lack of timely access, financial problems of producers, lack of economic efficiency of production in the agricultural sector, lack of cooperative culture and conflict of interests, lack of sufficient experience and expertise of some producers and the weakness of marketing and sales of agricultural products for production cooperatives had caused the stagnation of the studied cooperatives (causal conditions). The lack of infrastructure for the maintenance and processing of agricultural products, natural hazards and the difficulty of providing the equipment and facilities needed by production units as contextual conditions and the difficult conditions of obtaining credits and bank facilities, the difficulty of exporting agricultural products for production cooperatives, the ineffectiveness of programs The training of the cooperative administration and the existence of brokerage and mediation in the agricultural sector were raised as intervening conditions. As evident from the actions and reactions observed, there are significant consequences for the stagnant cooperatives being studied. The results of the interviews indicate that these consequences include changes in the use of production units, increased indebtedness to banks and bankruptcy, perception of the cooperative as useless, reduction in the production of certain agricultural products in the province, rise in brokering and mediation practices, higher unemployment rates in the province.

Conclusion

Given the numerous challenges and obstacles faced by agricultural production cooperatives, which often lead to stagnation and failures, there is a pressing need for strategic planning and policy-making to facilitate necessary reforms in these companies. This will help steer them towards achieving their cooperative goals. A key observation in a recent study was that lack of transparency and price fluctuations in agricultural products are the underlying issues affecting these cooperatives. Such unpredictable price hikes are detrimental to the producers and consumers, with the intermediaries being the sole beneficiaries. Therefore, the government must formulate and implement effective policies that guarantee the purchase of products from these cooperatives to mitigate the impact of price fluctuations.

The inefficiency of processing and conversion industries, inadequate cold storage facilities, improper storage practices, and the challenge of acquiring necessary equipment have contributed to the current predicament faced by these cooperatives. Consequently, producers must sell their products at significantly lower prices to avoid wastage. This unfavorable cycle ultimately results in the closure and stagnation of cooperatives. To effectively address this issue, attracting investments in the province that focus on developing processing industries, cold storage facilities, and warehouses that meet the standards required for storing cooperative products is crucial. By doing so, the revival and prosperity of production cooperatives can be facilitated. Furthermore, the hindrances faced in exporting products, the lack of a coherent export strategy, and insufficient support for exporting manufactured goods have been identified as additional challenges. To address this, the government should create an enabling environment that supports exports by providing production cooperative exemptions or reductions in customs tariffs. The Department of Cooperation, Labor, and Social Welfare can significantly provide the necessary assistance.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

ارائه مدل پارادایمی رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی در استان کرمانشاه

زهرا اطهری^۱۱- نویسنده مسئول، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: z.athari@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	تعاونی‌های تولیدی کشاورزی به‌عنوان یک نظام بهره‌برداری در بخش کشاورزی، می‌توانند نقش مؤثری در توسعه روستایی و کشاورزی داشته باشند؛ لذا پژوهش حاضر با بهره‌گیری از نظریه بنیانی، به ارائه مدل پارادایمی برای شناسایی علل رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی راکد استان کرمانشاه پرداخته است. جامعه تحقیق، مدیران عامل تعاونی‌های تولیدی کشاورزی راکد استان کرمانشاه بودند که برای انتخاب آنان از شیوه نمونه‌گیری هدفمند بهره گرفته شد (N=22). مصاحبه نیمه‌ساختارمند ابزار گردآوری داده‌ها بود. مدل مفهومی پژوهش نشان داد که گرانی فزاینده نهاده‌های موردنیاز و عدم دسترسی به‌موقع، مشکلات مالی تولیدکنندگان، ضعف بازاریابی و فروش محصولات کشاورزی، نداشتن صرفه اقتصادی تولید و تجربه و تخصص کافی برخی از تولیدکنندگان سبب رکود تعاونی‌ها شده‌اند. نبود زیرساخت‌های نگهداری و فرآوری محصولات، مخاطرات طبیعی و دشواری تأمین تجهیزات به‌عنوان شرایط زمینه‌ای و شرایط دشوار کسب اعتبارات و تسهیلات بانکی، دشواری صادرات محصولات و وجود دلالی و واسطه‌گری به‌عنوان شرایط مداخله‌گر مطرح شدند. برخی از شرایط تعاملی شامل: تعطیلی واحدهای تولیدی، تولید با ظرفیت بسیار محدود، فروش محصول با سود ناچیز و زیر قیمت بازار است. تغییر کاربری برخی از واحدهای تولیدی، بدهکاری به بانک‌ها و رشد فرهنگ دلالی و واسطه‌گری، پیامدهای حاصل از شرایط موجود بود. راهکارهای مؤثر برای برون‌رفت از رکود تعاونی‌های مورد مطالعه شامل فعال‌سازی واحدهای تولیدی راکد از طریق اختصاص اعتبارات و تسهیلات بانکی کم‌بهره، ارائه مجوز تأسیس مجوز به افراد دارای تجربه و تخصص، تشویق سرمایه‌گذاران استان به ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی، انبارهای استاندارد و تعاونی‌های بازاریابی بود.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۹/۱۰ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۱/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۱۸ تاریخ چاپ: ۱۴۰۵/۰۱/۲۱	
واژگان کلیدی: رکود، تعاونی کشاورزی، توسعه روستایی، مدل، نظریه بنیانی، استان کرمانشاه.	

استناد: اطهری، زهرا. (۱۴۰۵). ارائه مدل پارادایمی رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی در استان کرمانشاه. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۸ (۱)، ۹۳-۱۰۷.

<http://doi.org/10.22059/jhgr.2025.380014.1008719>

مقدمه

امروزه توسعه تعاونی‌های تولیدی کشاورزی در بسیاری از کشورها، راهبردی کلیدی در توسعه روستایی و کشاورزی است. اما تعاونی‌های تولیدی کشاورزی در کشور ما علی‌رغم داشتن جایگاه قانونی، نتوانسته‌اند نقش مؤثری در اقتصاد کشاورزی کشور و توسعه روستایی ایفا نمایند. پس از انقلاب اسلامی، تعاونی‌های بسیاری با استفاده از تسهیلات دولتی تشکیل شدند. با یک بررسی ساده مشخص گردید، به علت‌هایی که ناشناخته بودند بسیاری از تعاونی‌ها نتوانسته‌اند اعتبارات و سرمایه‌های اخذشده را در مسیر صحیح اقتصادی به کار ببندند، لذا این موضوع همواره به‌عنوان یک مسئله مطرح بوده است که علل رکود تعاونی‌ها چیست.

بر اساس چشم‌انداز اصل ۴۴ قانون اساسی سهم تعاونی‌ها در اقتصاد کشور باید به ۲۵ درصد برسد، اما به اعتقاد بسیاری از تحلیل‌گران اقتصادی، سهم تعاون در اقتصاد کشور کمتر ۱۰ (حتی کمتر از ۵ درصد) است و با وجود تأکید در قانون اساسی در عمل پیشرفت چندانی در بخش تعاونی صورت نگرفته است (اکبری و قاسمی، ۱۴۰۲). به‌رحال تعاونی‌های تولیدی در بسیاری از کشورها به‌عنوان یک ابزار مهم در جهت توسعه مشارکت توده مردم در بهره‌مندی از منافع توسعه اقتصادی جایگاه بسیار بالایی دارد. این پدیده حتی در کشورهای سرمایه‌داری با نظام آزاد نیز به‌وفور مشاهده می‌شود (نوری و همکاران، ۱۳۹۸).

در ایران بخش تعاونی در کنار بخش دولتی و خصوصی مجاز به فعالیت می‌باشد و دولت از دیرباز برنامه‌های گسترده‌ای را جهت تقویت این بخش بکار برده است. در سال‌های اخیر این بخش از گسترش قابل‌توجهی برخوردار بوده است اما در عین حال سهم آن از کل اشتغال نه‌تنها افزایش نداشته بلکه با کاهش مواجه بوده است (موسایی و محمدی فرد، ۱۳۹۷). به‌عبارت‌دیگر بخش‌های دیگر اقتصادی توفیق بیشتری در ایجاد شغل داشته‌اند. در بین فعالیت‌های مختلف اقتصادی، بخش کشاورزی بیشترین تعداد تعاونی‌های تولیدی از انواع مختلف را در خود جای داده است.

با عنایت به نقشی که تعاونی‌های بخش کشاورزی می‌توانند در بهبود وضعیت مزارع، آشنایی کشاورزان با شیوه‌های تولید نوین، افزایش بهره‌وری منابع آب‌و‌خاک، بازاریابی محصولات کشاورزی و در نهایت افزایش تولید و درآمد کشاورزان داشته باشند، می‌توان از طریق نظارت و برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برای این شرکت‌ها، اصلاحات موردنیاز را در روند حرکت آن‌ها انجام داد. اما همان‌گونه که ذکر شد، علی‌رغم گذشت بیش از نیم‌قرن، این تعاونی‌ها نتوانسته‌اند نقش مؤثر خود را در اقتصاد کشور ایفا کنند و درصد قابل‌توجهی از آن‌ها در بخش کشاورزی دچار رکود شده‌اند. با توجه به بررسی‌های به‌عمل‌آمده توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در سال‌های اخیر، درصد قابل‌توجهی از تعاونی‌های تولیدی کشور در بخش کشاورزی دچار رکود و غیرفعال شده‌اند (الفتی و همکاران، ۱۴۰۰). به‌طوری‌که برخی تا مرز انحلال نیز پیش رفته‌اند و این معضل به‌عنوان یک هشدار و زنگ خطر جدی مطرح است.

بر اساس آمار و اطلاعات اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان کرمانشاه در سال ۱۴۰۲، از بین ۳۸۳ تعاونی تولیدی کشاورزی ثبت‌شده در شهرستان کرمانشاه، فقط ۱۷۸ تعاونی فعال هستند بیش از ۳۵ واحد راکد و سایر تعاونی‌ها غیرفعال و نیمه راکد بوده و از چرخه تولید و اقتصاد کشاورزی خارج شده‌اند. باوجوداین مسئله مهم، تاکنون مطالعه جامعی در خصوص شناسایی دلایل رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی در سطح استان کرمانشاه و بررسی وضعیت موجود آن‌ها، صورت نگرفته است. از سویی دیگر از آنجایی که تعاونی‌ها در کشورهای جهان سوم به دلایل مختلفی (گردآوری پس‌اندازهای اندک مردم، حمایت دولت، سرمایه‌گذاری و غیره) برای اجرای برنامه‌های توسعه مناسب هستند و هدف تمامی کشورهای درحال توسعه، دستیابی به اشتغال، رفاه اجتماعی و توسعه پایدار به‌منظور برطرف کردن فقر، بیکاری و سعادت انسانی آن جوامع است، از این‌رو با توجه به شرایط مکانی و زمانی موجود، می‌بایست نظریات و الگوهای مختلفی

را در دستور کار قرار داد، لذا با توجه به ساختار و وضعیت موجود تعاونی‌های تولیدی راکد بخش کشاورزی، پژوهش حاضر درصدد است تا با بهره‌گیری از نظریه بنیانی، به ارائه مدلی برای شناسایی علل رکود و مشکلات تعاونی‌های تولیدی کشاورزی، شناسایی عوامل زمینه‌ساز و مداخله‌گر، بررسی کنش و واکنش‌های موجود و در نهایت پیامدهای حاصل، به‌منظور برون‌رفت از بحران فعلی و باز احیا تعاونی‌های تولیدی راکد بخش کشاورزی در استان کرمانشاه بپردازد. با توجه به اهمیت موضوع تعاونی‌های تولیدی کشاورزی و علل رکود آن‌ها، در ایران و جهان پژوهش‌هایی مرتبط در این زمینه انجام شده است که در ادامه به نتایج برخی از آن‌ها اشاره می‌شود. بر پایه نتایج تحقیق اکبری و قاسمی (۱۴۰۲) دو عامل بنام عوامل درونی و عوامل بیرونی به‌عنوان دلایل رکود تعاونی‌های مرزنشینان استان سیستان و بلوچستان شناسایی شدند که هرکدام شامل موانع مدیریتی، زیرساختی، اداری، آموزشی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و دولتی بودند. الفتی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان طراحی و تبیین مدل توسعه شرکت‌های تعاونی کشاورزی با رویکرد داده بنیاد (مورد مطالعه: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی) به این نتیجه رسیدند در شرایط علی، دانش، مشارکت‌پذیری، توانایی فردی، کار تیمی و قانونمندی؛ در پدیده اصلی، فرهنگ تعاون، استراتژی، نیازسنجی، ثبات اقتصادی، فراهم نمودن بستر لازم برای تولید و صادرات؛ در شرایط زمینه‌ای، حمایت نهادهای دولتی، بالا بردن توان علمی و بروز بودن دانش و فناوری تعاونی‌ها و تقویت زیرساخت‌ها؛ در رابطه با راهبرد اصلی، مشوق‌های دولتی، افزایش آگاهی اعضاء، کارآیی تعاونی‌ها و برنامه‌ریزی علمی؛ در شرایط مداخله‌گر، تدوین قوانین مناسب، ثبات اقتصادی و سیاسی نهادهای قانون‌گذار و استقلال مالی، هم‌افزایی، سرمایه اجتماعی، کاهش ریسک، افزایش بهره‌وری، قدرت چانه‌زنی سیاسی و رضایت‌مندی به‌عنوان پیامدهای مدل طراحی‌شده، شناسایی شد.

موسایی و محمدی فرد (۱۳۹۷) مهم‌ترین عامل مؤثر در عملکرد تعاونی تولید را مسئولیت‌پذیری اجتماعی عنوان کردند که از متغیرهای تأثیرگذار بر آن را می‌توان مسئولیت‌پذیری در انجام امور کاری بیان نمود. بر اساس یافته‌های تحقیق علی بیگی و شاهمرادی (۱۳۹۵) عدم استفاده بهینه از ظرفیت تولید؛ نبود صنایع جانبی در استان؛ نوسان قیمت نهادهای موردنیاز؛ نبود شبکه مناسب توزیع و فروش و سیستم خرید تضمینی تخم‌مرغ؛ دولتی بودن تصمیمات؛ تعدد مراجع تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری در صنعت طیور و نبود ابزارهای لازم برای حمایت از صادرات تخم‌مرغ مهم‌ترین چالش‌های رو در روی تولیدکنندگان تخم‌مرغ در استان کرمانشاه به شمار آمدند. نتایج مطالعه مرادنژادی (۱۳۹۵) نشان داد که مهم‌ترین عوامل مؤثر بر رکود کسب‌وکارهای تعاونی مستقر در شهرک صنعتی شهرستان ایلام عوامل فرهنگی، شخصیتی، اقتصادی، مدیریتی و سیاستی - قانونی بودند. عوامل فرهنگی با بیشترین اهمیت و عوامل سیاستی و قانونی با کمترین اهمیت بر رکود کسب‌وکارهای تعاونی مستقر در شهرک صنعتی شهرستان ایلام تأثیرگذار بوده‌اند.

یافته‌های مطالعه عطایی و ایزدی (۱۳۹۴) نشان داد که مسئولیت‌پذیری هیئت‌مدیره، عملکرد اداره تعاون، آموزش اعضاء، خشک‌سالی، مشارکت اجتماعی، آگاهی از اصول تعاونی، رضایت از هیئت‌مدیره و اعتماد اجتماعی در مجموع قادرند بیش از نیمی از تغییرات زیان‌دهی تعاونی را پیش‌بینی کنند. آگهی و همکاران (۱۳۹۱) به این نتیجه رسیدند که حمایت دولت، آگاهی اعضاء از اصول و فلسفه تعاون، مشارکت فکری افراد در تصمیم‌گیری و هماهنگی رشته تحصیلی مدیران با کار از عوامل مؤثر بر توسعه تعاونی‌های تولیدی هستند.

بر اساس مطالعه دنوپ و ادیتو^۱ (۲۰۲۰) چالش‌های تعاونی‌های تولیدی کشاورزی شامل بازار ضعیف، مسائل و مشکلات بخش تولید مانند غیرقابل‌دسترس بودن نهاده‌ها و انسجام گروهی ضعیف در بین اعضا بوده که مانع عملکرد

مناسب تعاونی‌های تولیدی کشاورزی در کشور بوتان بوده‌اند. براندائو و برایتنباخ^۱ (۲۰۱۹) در مطالعه‌ای که به بررسی مشکلات اصلی در مدیریت تعاونی‌های روستایی در جنوب برزیل پرداختند، نشان دادند مشکلات اصلی مدیریتی که سازمان‌ها با آن روبرو هستند عبارت‌اند از ضعف در مدیریت سیاسی و سازمانی، رفتاری و فنی - اداری است. ویدگ و ویگرتر^۲ (۲۰۱۸) بیان نمودند که تعاونی‌های تولیدی کشاورزی نقش مهمی در ارتقای امنیت غذایی و ایجاد اشتغال پایدار برای جوانان، زنان و کشاورزان خرده پا دارند. این تعاونی‌ها برای کشاورزان با سطح اقتصادی ضعیف و متوسط با ایجاد امنیت غذایی و کاهش فقر، مزایای ملموسی به دست می‌آورند. این محققان در مطالعه خود نشان دادند که دلایل رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی در اوگاندا بی‌ثباتی سیاسی، آزادسازی بازارها و سوء مدیریت بوده است. ایشمو و بوشل^۳ (۲۰۱۷) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که تعاونی‌های کشاورزی کوچک به دلیل مشکل مالکیت زمین، و عدم قدرت تصمیم‌گیری در سطح مردمی ناپایدار هستند. این تحقیق نشان می‌دهد که از پتانسیل زنان کشاورز در روستاهای جامائیکا برای تقویت تعاونی‌های کشاورزی به‌خوبی بهره گرفته نشده است. تسفاماریام^۴ (۲۰۱۵) در تحقیقی نشان داد که چالش‌های تعاونی‌های تولیدی کشاورزی در اتیوپی شامل عدم آگاهی مردم، حکمرانی ضعیف، حمایت ناکافی و مقررات و نظارت ضعیف، عدم وجود محصولات متمایز و خاص، تفاوت در تفسیر قانون تعاون در سطوح مختلف است.

در مجموع می‌توان گفت اکثر مطالعات انجام‌شده به بررسی عوامل مؤثر بر توسعه و موفقیت تعاونی‌ها، تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها و بررسی علل شکست و ناموفق بودن تعاونی‌ها پرداخته‌اند و با دیدگاه جامعی کلیه علل و عوامل را مورد بررسی قرار نداده‌اند. در واقع، کمتر مطالعه‌ای به‌طور خاص به ارائه مدلی برای بررسی وضعیت موجود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی را کد به‌منظور یافتن علل ریشه‌ای رکود این تعاونی‌ها و در نهایت راه‌حل‌های مناسب برای باز احیا آن‌ها پرداخته است. با عنایت به اهمیت موضوع، هدف کلی پژوهش حاضر، ارائه مدل پارادایمی رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی را کد در استان کرمانشاه بود.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر رویکرد کیفی و از نظر هدف، کاربردی است، به لحاظ گردآوری داده‌ها توصیفی - تحلیلی است و در بین روش‌های مختلف کیفی، از روش پژوهش نظریه بنیانی بهره گرفته است. نظریه بنیانی با تأکید بر زمینه‌های واقعی، اهداف پژوهش را دنبال می‌کند و به دنبال آزمون نظریه از پیش تعیین‌شده نیست، بلکه مدل یا نظریه‌ای را از دل هر آنچه به‌طور واقعی به وقوع پیوسته است، استخراج می‌کند (Corbin & Strauss, 2008). جامعه مورد مطالعه در این پژوهش، مدیران دارای تخصص مرتبط و سابقه فعالیت حداقل ۵ سال در تعاونی‌های تولیدی کشاورزی را کد استان کرمانشاه بودند. در این مطالعه نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند شروع و سپس به‌صورت نمونه‌گیری نظری ادامه یافت. در نمونه‌گیری نظری فرآیند گردآوری داده‌ها برای ساخت نظریه است که در آن محقق به‌طور هم‌زمان به جمع‌آوری، کدگذاری و تحلیل داده‌ها می‌پردازد تصمیم می‌گیرد که چه داده‌هایی را در مرحله بعدی جمع‌آوری نماید و آن‌ها را در کجا پیدا کند تا نظریه‌اش به‌تدریج ظهور کند (Cepellos & Tonelli, 2020). در پژوهش حاضر ابتدا بر اساس نمونه‌گیری هدفمند (بارز) با چند تن از مدیران تعاونی‌های تولیدی کشاورزی را کد در شهرستان کرمانشاه مصاحبه شد.

1. Brandao & Breitenbach
2. Wedig & Wiegatz
3. Ishemo & Bushell
4. Tesfamariam

سپس به مصاحبه عمیق با دیگر مدیران تعاونی‌های تولیدی کشاورزی راکد واقع در شهرستان‌های استان پرداخته شد. پس از انجام مصاحبه‌های اولیه، از نمونه‌گیری نظری برای انتخاب شرکت‌کنندگان بعدی استفاده شد و سپس محقق به جمع‌آوری داده‌های بیشتری از جامعه مورد مطالعه پرداخت. ادامه مصاحبه با مشارکت‌کنندگان در تحقیق، تکراری شدن پاسخ‌ها را به دنبال داشت، لذا نمونه‌ها تا نیل به اشباع داده انتخاب شدند. به این ترتیب محقق طی مصاحبه انفرادی و عمیق با ۲۲ نفر به اشباع داده رسید.

در این پژوهش با بهره‌گیری از روش‌های مختلف، به بررسی و تأیید اعتبار یافته‌های پژوهش پرداخته شد. به طوری که تأیید روایی و پایایی با استفاده از معیارهای اعتبارسنجی لینکلن و گوبا^۱ (معیارهای خاص پژوهش کیفی) شامل اعتمادپذیری^۲ (معادل روایی درونی در پژوهش کمی)، انتقال‌پذیری^۳ (معادل روایی بیرونی در پژوهش کمی)، قابلیت اطمینان^۴ (معادل پایایی) و تأیید پذیری^۵ (معادل عینیت) انجام شد (عباس‌زاده، ۱۳۹۱). به این ترتیب که جهت افزایش اعتمادپذیری از تکنیک‌های مثلث سازی یعنی دیدگاه جوامع مختلف و کنترل و بازنگری توسط شرکت‌کنندگان در مصاحبه بهره گرفته شد. به منظور افزایش انتقال‌پذیری یافته‌ها، راهبرد چند سویه سازی داده‌ها (استفاده هم‌زمان از اسناد و پیشینه پژوهش و داده‌های شفاهی حاصل از مصاحبه) و چند سویه سازی محیطی (انجام مصاحبه در مکان و زمان‌های متفاوت)، به کار گرفته شد تا میزان باورپذیری تفسیرهای به عمل آمده افزایش یابد. اطمینان بخشی داده‌ها از طریق ارائه کلیه اسناد، یادداشت‌ها و مصاحبه‌های ضبط‌شده و در نهایت تأیید پذیری با ارائه جزئیات، توضیح کافی، مشروح و دقیق از فرایند گردآوری و تحلیل داده‌ها، انجام شد.

یافته‌ها

بر اساس داده‌های به دست آمده، ۲ نفر از پاسخگویان دارای تحصیلات کارشناسی ارشد، ۵ نفر کارشناسی، ۷ نفر دیپلم، ۵ نفر سوم راهنمایی (سیکل) و ۳ نفر بی‌سواد بودند. بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده، میانگین سن پاسخگویان تقریباً ۵۵ سال بود که جوان‌ترین آن‌ها ۳۴ سال و مسن‌ترین آن‌ها ۷۵ سال سن داشت. ۲۰٪ از آنان مرد (۹۰/۹ درصد) و ۲ نفر (۹/۱) درصد زن بودند. ۸ نفر از مشارکت‌کنندگان از شهرستان کرمانشاه، ۴ نفر گیلانغرب، ۲ نفر اسلام‌آباد، ۲ نفر سرپل ذهاب، ۲ نفر پاوه، ۲ نفر سنقر و ۲ نفر از شهرستان روانسر بودند. تعاونی‌های تولیدی کشاورزی مورد مطالعه شامل تعاونی پرورش مرغ گوشتی (۶ واحد)، پرواربندی گوساله (۴ واحد)، پرواربندی گوسفند (۳ واحد)، پرورش گاو شیری (۳ واحد)، پرورش گل و گیاه زینتی (۱ واحد)، پرورش ماهی گرم آبی (۱ واحد)، پرورش شترمرغ (۱ واحد)، تولید کمپوست قارچ (۱ واحد)، پرورش قارچ (۱ واحد) و تعاونی زنبورداری (۱ واحد) بود.

ارائه مدل پارادایمی رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی راکد در استان کرمانشاه

در این بخش با بهره‌گیری از نظریه بنیانی، از طریق سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی داده‌های حاصل از مطالعه، تجزیه و تحلیل شدند. پس از انجام مصاحبه‌ها و رسیدن به نقطه اشباع داده و برخورد با داده‌های تکراری، کار جمع‌آوری داده‌ها پایان یافت. سپس این داده‌ها بر اساس مراحل ذکر شده در نظریه بنیانی تجزیه و تحلیل شدند. در مرحله اولیه کدگذاری باز، داده‌های جمع‌آوری شده سطر به سطر مطالعه شده و مفاهیم مستتر در آن‌ها به شکل کد استخراج شد.

1. Lincoln & Guba
2. trustworthy
3. transformability
4. dependability
5. Confirmability

در مرحله دوم این کدگذاری، مفاهیم مشترک و مشابه از نظر معنایی در قالب مقوله‌های عمده، طبقه‌بندی شدند. به‌طور کلی ۱۰۳ مفهوم از داده‌های حاصل از مصاحبه و ۲۳ مقوله نیز به دست آمد (جدول ۱).

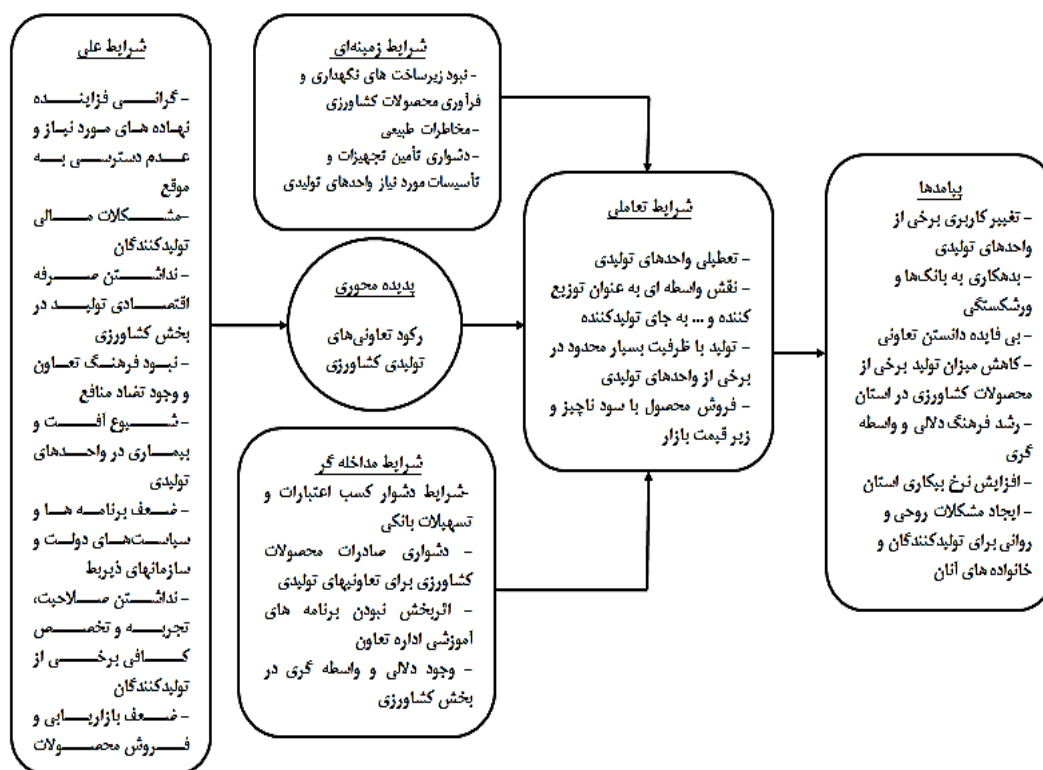
جدول ۱. مقوله‌های حاصل از تحلیل مفاهیم استخراج‌شده

مقوله‌ها	مفاهیم
گرانی فزاینده نهاده‌های موردنیاز و عدم دسترسی به‌موقع	بالا رفتن قیمت نهاده‌های موردنیاز
	مشکل دسترسی به‌موقع به برخی نهاده‌ها
	عدم عرضه همه نهاده‌های موردنیاز در بازار
	کیفیت پایین نهاده‌های موجود در بازار
مخاطرات طبیعی	نوسان شدید قیمت نهاده‌های موردنیاز
	هزینه گزاف دارو
	نوسان عوامل محیطی تأثیرگذار بر تولید محصولات کشاورزی
	وقوع خشک‌سالی‌های مداوم و بحران کم‌آبی
مشکلات مالی تولیدکنندگان	وقوع زلزله سال ۹۶
	بارش شدید برف در برخی از نقاط استان
	ناچیز بودن سرمایه اعضا
	نداشتن سرمایه ثابت و در گردش
نداشتن صرفه اقتصادی تولید در بخش کشاورزی	کمبود نقدینگی واحدهای تولیدی
	زمان‌بر بودن رسیدن به مرحله سودآوری
	دشواری نگهداری به دلیل فسادپذیری محصولات کشاورزی
	ضعف توجه به کاهش قیمت تمام‌شده محصولات تولیدی
نبود فرهنگ تعاون و وجود تضاد منافع	
شرایط دشوار کسب اعتبارات و تسهیلات بانکی برای تعاونی‌ها	
ضعف بازاریابی و فروش محصولات کشاورزی برای تعاونی‌های تولیدی	شفاف و قابل پیش‌بینی نبودن بازار
	در دسترس نبودن اطلاعات بازار
	نوسان سیاست‌های دولت در بازار کشاورزی
	ضعف شبکه توزیع و فروش محصولات کشاورزی
	نداشتن فروش عمده (بازار عمده)
	دشواری، هزینه‌بر و زمان‌بر بودن حمل‌ونقل محصولات کشاورزی
	تکمیل نکردن چرخه زنجیره تولید تا فروش محصولات کشاورزی
	فقدان دانش و مهارت‌های بازاریابی تولیدکنندگان
	ناتوانی تعاونی‌ها در دستیابی به بازار فروش
	عدم پرداخت به‌موقع بهای محصولات خریداری‌شده توسط خریداران
عدم فروش به‌موقع تولیدات	
نداشتن صلاحیت، تجربه و تخصص کافی برخی از تولیدکنندگان	امکان شکست و رکود تعاونی‌ها به دلیل کم‌تجربگی اعضا
	پایین بودن سطح دانش فنی برخی از اعضا
	عدم آگاهی و اطلاعات تخصصی برخی از تولیدکنندگان
	تخلف مالی برخی از مدیران عامل تعاونی‌ها
نبود زیرساخت‌های نگهداری و فرآوری محصولات کشاورزی	پایین بودن سطح تحصیلات اعضا
	کمبود صنایع تبدیلی و فرآوری محصولات کشاورزی در استان
	نگهداری محصولات در زیرزمین خانه‌ها و انبارهای معمولی
	کمبود کارگاه‌های بسته‌بندی محصولات، سردخانه‌ها و کارخانه‌ها
دشواری صادرات محصولات کشاورزی	تعرفه‌های غیراصولی گمرکی به دلیل ضعف آگاهی افراد دست‌اندرکار

<p>ناکارآمدی عوارض گمرکی برای صادرات محصولات</p> <p>ضعف نظارت بر صادرات محصولات</p> <p>قوانین محدودکننده برای صادرات برخی از محصولات کشاورزی</p> <p>ضعف حمایت از صادرات محصولات تولیدی</p> <p>بالا بودن هزینه تأمین تجهیزات</p> <p>هزینه‌بر بودن نصب و نگهداری تجهیزات و تأسیسات موردنیاز</p> <p>فرسودگی تجهیزات مورد استفاده در تعاونی‌های تولید</p> <p>مشکلات تأمین انرژی (سوخت، آب، برق و ...) موردنیاز واحدهای تولیدی</p> <p>هزینه‌بر بودن احیا و بازسازی تأسیسات موردنیاز واحدهای تولیدی</p> <p>فقدان مشاوره و راهنمایی‌های لازم به تولیدکنندگان تعاونی‌ها توسط اداره تعاون</p> <p>عدم ارائه برنامه‌های آموزشی جهت ارتقای دانش و مهارت‌های اعضا تعاونی توسط اداره تعاون</p>	<p>برای تعاونی‌های تولیدی</p> <p>دشواری تأمین تجهیزات و تأسیسات</p> <p>موردنیاز واحدهای تولیدی</p> <p>اثربخش نبودن برنامه‌های آموزشی اداره تعاون</p>
<p>تبدیل به انبار تأسیسات ساختمانی</p> <p>تبدیل به انبار سب‌زمینی و پیاز</p> <p>تبدیل شدن به تالار عروسی</p> <p>تبدیل شدن به زمین خالی و متروکه</p> <p>تبدیل به انبار کاه</p>	<p>تغییر کاربری برخی از واحدهای تولیدی</p>
<p>وجود آفت و بیماری خطرناک (وجود نماتد در زمین کشاورزی) در واحد تولیدی</p> <p>بیماری دام‌های خریداری شده از دامداری‌ها (وجود تب مالت)</p> <p>شیوع بیماری آنفلوآنزای مرغی در برخی از واحدهای تولیدی</p> <p>نداشتن انگیزه و امید به دلیل شکست و ضررهای مالی</p> <p>از دست دادن سلامت روحی و روانی</p> <p>ایجاد استرس، تنش و نگرانی برای خانواده‌های تولیدکنندگان</p> <p>به زندان افتادن، از دست دادن اعتبار و آثار روانی آن</p> <p>حضور دلالتان و واسطه‌گران در توزیع نهاده‌های کشاورزی</p> <p>حضور دلالتان در قالب شرکت‌های تعاونی</p> <p>حضور دلالتان در فروش محصولات کشاورزی</p>	<p>شیوع آفت و بیماری در واحدهای تولیدی</p> <p>ایجاد مشکلات روحی و روانی برای تولیدکنندگان و خانواده‌های آنان</p> <p>وجود دلالتی و واسطه‌گری در بخش کشاورزی</p>
<p>تعطیلی واحدهای تولیدی</p> <p>نقش واسطه‌ای به‌عنوان توزیع‌کننده و ... به‌جای تولیدکننده</p> <p>تولید با ظرفیت بسیار محدود در برخی از واحدهای تولیدی</p> <p>فروش محصول با سود ناچیز و زیر قیمت بازار</p> <p>بدهکار شدن به بانک‌ها</p> <p>از دست دادن سرمایه (حتی مسکن و خودرو) و ورشکستگی</p> <p>به مزایده گذاشتن واحد تولیدی توسط بانک</p> <p>ضعف نظام قیمت‌گذاری و کنترل قیمت محصولات کشاورزی</p> <p>عدم تأمین نهاده‌های کافی توسط دولت</p> <p>سیاست‌های اشتباه تنظیم بازار دولت (مداخلات ناکارآمد دولت)</p> <p>ضعف سیاست خرید تضمینی محصولات کشاورزی</p> <p>حذف یارانه نهاده‌های کشاورزی</p> <p>واردات بی‌رویه برخی از محصولات کشاورزی و بی‌برنامگی دولت در این زمینه</p> <p>پوشش بیمه‌ای نامناسب</p> <p>تورم شدید و افزایش قیمت ارز</p> <p>ضعف حمایت سازمان جهاد کشاورزی از تعاونی‌های تولیدی کشاورزی</p> <p>حمایت ناکافی اداره تعاون از تعاونی‌های تولیدی کشاورزی</p> <p>بی‌ثباتی در تصمیم‌گیری‌های دولتی</p>	<p>کنش/واکنش‌ها</p> <p>بدهکاری به بانک‌ها و ورشکستگی</p> <p>ضعف برنامه‌ها و سیاست‌های دولت و سازمان‌های ذی‌ربط</p>

ضعف وجود برنامه‌های حمایت و پشتیبانی از تولیدکنندگان داخلی	بی‌فایده دانستن تعاونی
فاقد امتیاز و مزیت دانستن تعاونی	
ترجیح دادن فعالیت‌های مستقل و خصوصی بر تعاونی‌های تولیدی	
کاهش ظرفیت تولید استان در عرصه کشاورزی	کاهش میزان تولید برخی از محصولات کشاورزی در استان
توقف چرخه تولید در واحدهای تولیدی کشاورزی	
بی‌توجهی به ارزش و جایگاه تولید و تولیدکننده در جامعه	رشد فرهنگ دلالی و واسطه‌گری
رونق گرفتن بازار دلالی	
تعدیل نیروی انسانی در واحدهای تولیدی	افزایش نرخ بیکاری استان
بیکار شدن نیروی کار واحدهای تولیدی	

در مرحله بعد، کدگذاری محوری صورت گرفت که بر اساس آن مقوله‌ها، در قالب مقوله‌های شریطی، تعاملی و پیامدی طبقه‌بندی شدند. سپس نوبت به کدگذاری انتخابی می‌رسد که باید از تلفیق و توأم کردن مقوله‌های حاصل از مراحل قبل، چارچوب مفهومی پژوهش طراحی شود. با توجه به نتایج حاصل، مدل رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی استان کرمانشاه (شکل ۱) به دست آمد.

شکل ۱. مدل پارادایمی پژوهش (پدیده رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی استان کرمانشاه)

شرایط علی

در این مطالعه، عوامل علی که جامعه مورد مطالعه آن‌ها را علل اصلی رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی دانستند، شامل: گرانی فزاینده نهاده‌های مورد نیاز و عدم دسترسی به موقع، مشکلات مالی تولیدکنندگان، نداشتن صرفه اقتصادی تولید در بخش کشاورزی، نبود فرهنگ تعاون و وجود تضاد منافع، شیوع آفت و بیماری در واحدهای تولیدی، ضعف

برنامه‌ها و سیاست‌های دولت و سازمان‌های ذی‌ربط، نداشتن صلاحیت، تجربه و تخصص کافی برخی از تولیدکنندگان و ضعف بازاریابی و فروش محصولات کشاورزی برای تعاونی‌های تولیدی بود.

عامل بسیار مهمی که مصاحبه‌شوندگان به آن اشاره داشتند «گرانی فزاینده نهاده‌های موردنیاز و عدم دسترسی به‌موقع» بود. در این زمینه یکی از مصاحبه‌شوندگان بیان نمود: "در دهه ۸۰ زمانی که جوجه شترمرغ تولید می‌کردم قیمت نهاده‌ها مناسب و به‌سادگی در دسترس بود... اما الآن قیمت نهاده‌ها خیلی بالا رفته و افزایش صد در صدی داشته... قیمت ذرت، سویا، سبوس و... خیلی بالا رفته... قیمت سویا که صد تومن شد من باید چک می‌دادم نتوانستم ادامه بدم تعطیلش کردم...". (مصاحبه‌شونده شماره ۷، ۱۴۰۲).

ضعف برنامه‌ها و سیاست‌های دولت و سازمان‌های ذی‌ربط یکی از علل رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی بود. یکی از مشارکت‌کنندگان بیان نمود: "با کلی زحمت و تهیه هاگ و کمپوست از تهران... هزینه باربری و جابجایی... قارچ را تولید می‌کنیم وقتی می‌خواهیم عرضه کنیم جهاد کشاورزی قیمت را میاره. قیمت‌گذاری محصولات دست دولته که اصلاً به نفع تولیدکننده نیست با این هزینه مواد اولیه...". (مصاحبه‌شونده شماره ۱۲، ۱۴۰۲).

پدیده رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی

پدیده، مقوله‌ای است که جوهره اصلی پژوهش و عصاره تمام مقولات است. پدیده رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی برگرفته و انتزاع شده از سایر مقوله‌های عمده است و تحت تأثیر عوامل متعددی صورت می‌پذیرد. از این رو، بر اساس نتایج حاصل از بررسی مفاهیم و مقولات به‌دست‌آمده و اظهارات مشارکت‌کنندگان در پژوهش، مقوله مرکزی "رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی" می‌باشد.

شرایط زمینه‌ای

شرایط زمینه‌ای، بستری است که کنش‌ها و واکنش‌ها در آن انجام می‌شوند. تحلیل و بررسی داده‌ها و مقوله‌ها حکایت از آن داشت که شرایط زمینه‌ای شامل "نبود زیرساخت‌های نگهداری و فرآوری محصولات کشاورزی"، "مخاطرات طبیعی" و "دشواری تأمین تجهیزات و تأسیسات موردنیاز واحدهای تولیدی" است. در زمینه "مخاطرات طبیعی" مدیرعامل تعاونی مرغداری بیان کرد: "دو تا سالن‌های تولیدی ما سال ۹۵ در اثر بارش شدید برف ریزش کرد و آسیب دید... بعدش که زلزله آمد آسیب شدیدتر و بدتر شد... متأسفانه نتوانستیم تعمیرش کنیم چون نزدیک یک میلیارد باید هزینه می‌کردیم... همین باعث شد تولید را بسیار محدود کنیم" (مصاحبه‌شونده شماره ۱۷، ۱۴۰۲). در مورد "دشواری تأمین تجهیزات و تأسیسات موردنیاز واحدهای تولیدی" یکی از تولیدکنندگان اشاره کرد: "متأسفانه ما دیگه در توانمان نیست برای وسایل و تجهیزات موردنیازمان هزینه کنیم، تعمیر و احیایشان کنیم بعد از چند سال فرسوده میشن و سالن‌ها نیاز به تعمیر دارن مجبوریم رها کنیم" (مصاحبه‌شونده شماره ۱۱، ۱۴۰۲).

شرایط مداخله‌گر

شرایط مداخله‌گر شرایط وسیع و عامی هستند که به‌عنوان تسهیلگر یا محدودکننده پدیده موردنظر عمل می‌کنند. "شرایط دشوار کسب اعتبارات و تسهیلات بانکی"، "دشواری صادرات محصولات کشاورزی برای تعاونی‌های تولیدی"، "اثربخش نبودن برنامه‌های آموزشی اداره تعاون" و "وجود دلالتی و واسطه‌گری در بخش کشاورزی" به‌عنوان شرایط مداخله‌گر مطرح شدند. در رابطه با مقوله مشارکت‌کنندگان اذعان داشتند: "بهره بانکی وام و تسهیلاتی که میدن خیلی

بالاس اول می‌گن ۴ درصد بعد تا ۱۲-۱۳ درصد میشه... ما ۱۳ میلیون تومن وام آورده بودیم سال ۷۵ که بیچاره شدیم کلی ضرر دادیم آخرشم ورشکست شدیم تا حالا ۱۳۰ میلیونشو پس دادم هنوز ۴۰ تومنش مانده... اصلاً تنفسم ندادن... یا باید ضامن بیچاره می‌شد یا ما دامها را حراج می‌کردیم" (مصاحبه‌شونده شماره ۲، ۱۴۰۲).

در خصوص دلالی و واسطه‌گری در بخش کشاورزی یکی از مصاحبه‌شوندگان بیان کرد: "دلالت چرا هیچ زحمتی نکشیده میلیاردری سود کنه تولیدکننده ۱۰ میلیارد سرمایه‌گذاری کرده چرا باید واحدش خاک بخوره چرا امسال من باید شکست بخوریم. فرزندم باید شغل خودمو ادامه بده وقتی کار در خانهاش باشه چرا بره شهرستان و تهران... کارگری کنه" (مصاحبه‌شونده شماره ۱۵، ۱۴۰۲).

شرایط تعاملی

در این مطالعه شرایط تعاملی که در پاسخ به وضعیت رکود و شکست تعاونی‌های تولیدی بود شامل: "تعطیلی واحدهای تولیدی"، "نقش واسطه‌ای به‌عنوان توزیع‌کننده و ... به‌جای تولیدکننده"، "تولید با ظرفیت بسیار محدود در برخی از واحدهای تولیدی"، و "فروش محصول با سود ناچیز و زیر قیمت بازار" است. بر پایه مصاحبه‌ها، اغلب واحدهای تولیدی مورد مطالعه در تعطیلی و رکود به سر می‌برند. به‌طوری‌که اغلب مشارکت‌کنندگان بیان کردند که واحد تولیدی آنان به دلیل گرانی نهاده‌ها و مواد اولیه، بدهکاری به بانک، افزایش تورم و... به‌طور کامل تعطیل شده است.

پیامدهای حاصل از کنش/واکنش‌ها

برخی از مقوله‌های استخراج‌شده بیانگر نتایج و پیامدهایی هستند که در اثر کنش/واکنش‌ها ایجاد می‌شوند. در مطالعه حاضر پیامدهای حاصل از شرایط تعاملی شامل: "تغییر کاربری برخی از واحدهای تولیدی"، "بدهکاری به بانک‌ها و ورشکستگی"، "بی‌فایده دانستن تعاونی"، "کاهش میزان تولید برخی از محصولات کشاورزی در استان"، "رشد فرهنگ دلالی و واسطه‌گری"، "افزایش نرخ بیکاری استان" و "ایجاد مشکلات روحی و روانی برای تولیدکنندگان و خانواده‌های آنان" می‌باشد.

بر اساس پیامد «تغییر کاربری برخی از واحدهای تولیدی» برخی از واحدهای تولیدی به دنبال رکود و تعطیلی به تالار عروسی، انبار تأسیسات ساختمانی، انبار سیب‌زمینی و پیاز، زمین خالی و متروکه و انبار کاه تغییر کاربری داده‌اند. در این زمینه یکی از تولیدکنندگان اشاره کرد: ".... تعاونی ما تغییر کاربری داد، یه مدت تالار عروسی شد... درآمد خوب بود... الان انبار سیب‌زمینی و پیاز شده. درآمدش نه تنها جوابگوست بلکه عالیه... راضی هستم" (مصاحبه‌شونده شماره ۲، ۱۴۰۲).

افزایش نرخ بیکاری استان از دیگر پیامدهایی حاصل از تعطیلی واحدهای تولیدی است. در این زمینه یکی از تولیدکنندگان اظهار داشت که: ".... بنده خوزستان بودم با تجارب خوبی در زمینه تولید کمپوست قارچ برگشتم استان خودم با نیت کمک به مردم منطقه خودم... تعاونی را که راه انداختم برای حدود ۴۰ نفر ایجاد اشتغال و درآمد کردم... به دلایلی که عرض کردم واحد تولید ما دچار رکود شد و همه نیروی انسانی ما از کار بیکار شدن" (مصاحبه‌شونده شماره ۱۵، ۱۴۰۲).

بحث

در پژوهش حاضر، مهم‌ترین عواملی که جامعه مورد مطالعه آن‌ها را علل اصلی رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی دانستند، شامل: گرانی فزاینده نهاده‌های مورد نیاز و عدم دسترسی به موقع، مشکلات مالی تولیدکنندگان، نداشتن صرفه اقتصادی تولید در بخش کشاورزی، نبود فرهنگ تعاون و وجود تضاد منافع، نداشتن صلاحیت، تجربه و تخصص کافی برخی از تولیدکنندگان، ضعف برنامه‌ها و سیاست‌های دولت و سازمان‌های ذی‌ربط، ضعف بازاریابی و فروش محصولات کشاورزی برای تعاونی‌های تولیدی بود.

برخی مطالعات به علل رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی پرداخته‌اند اما با توجه به ماهیت کیفی پژوهش حاضر فقط به بحث و مقایسه پیرامون مطالعاتی که در این زمینه در استان کرمانشاه انجام شده، پرداخته شده است. بر اساس مطالعه علی بیگی و شاهمرادی (۱۳۹۵) عدم استفاده بهینه از ظرفیت تولید؛ نبود صنایع جانبی در استان؛ نوسان قیمت نهاده‌های مورد نیاز، نبود سیستم خرید تضمینی تخم‌مرغ؛ دولتی بودن تصمیمات؛ نبود تشکلی مناسب و واحد جهت هدایت و حمایت از تولیدکنندگان مرغ و تخم‌مرغ و نبود ابزارهای لازم برای حمایت از صادرات تخم‌مرغ مهم‌ترین چالش‌های رودرروی تولیدکنندگان تخم‌مرغ در استان کرمانشاه به شمار آمدند. الفتی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی بیان کردند که با توجه به مشخص شدن نقش عوامل اقتصادی، کمبود منابع مالی و سخت‌گیری بیش از اندازه بانک‌ها در استفاده از اعتبارات و تسهیلات بانکی، از جمله موانع سرمایه‌گذاری بلندمدت و مولد تعاونی‌ها و در نتیجه، گسترش و توسعه آن‌هاست.

یافته‌ها حاکی از آن بود که شرایط زمینه‌ای شامل نبود زیرساخت‌های نگهداری و فرآوری محصولات کشاورزی، مخاطرات طبیعی و دشواری تأمین تجهیزات و تأسیسات مورد نیاز واحدهای تولیدی است. متأسفانه ناکافی بودن صنایع فرآوری و تبدیل، فقدان سردخانه و انبارداری نامناسب و فرسودگی و دشواری تأمین تجهیزات و تأسیسات مورد نیاز، بستر ساز وضعیت موجود تعاونی‌های مورد مطالعه بوده است. در حالی که وجود صنایع تکمیلی و فرآوری محصولات می‌تواند موجب کاهش حجم و وزن مواد اولیه شود و آن‌ها را به اشکالی که از نظر عملی و اقتصادی حمل آسان‌تر و مبادله ساده‌تری دارند، تبدیل کرد.

شرایط مداخله‌گر حاکی از آن است که در شرایطی که واحدهای تولیدی وضعیت سخت اقتصادی را تحمل می‌کنند و انتظار دارند دولت و نظام بانکی در جهت حمایت از آن‌ها خدمات بهینه و خوبی ارائه کند، در واقعیت موجود حمایت خاصی به عمل نمی‌آورند. برقراری مشوق‌ها و حمایت‌ها و امتیازاتی که برای این بخش در قوانین توسعه‌ای و بالادستی پیش‌بینی گردیده تاکنون به خوبی اجرایی نشده است و دستگاه‌ها تاکنون به‌طور جدی در مقام پاسخگویی در قبال اجرای وظایف قانونی خود جهت تحقق سهم ۲۵ درصدی بخش تعاون در اقتصاد کشور بر نیامده‌اند.

مصاحبه‌های انجام شده نشان داد که اغلب واحدهای تولیدی مورد مطالعه در تعطیلی و رکود به سر می‌برند. برخی از آنان نیز اشاره کردند که تولید بسیار محدودی دارند به‌طوری‌که اداره تعاون آن‌ها را جز تعاونی‌های راکد می‌داند. همان‌طور که از کنش/واکنش‌ها پیداست پیامدهای قابل توجهی پیش روی تعاونی‌های راکد مورد مطالعه است. نتایج حاصل از مصاحبه بیانگر آن بود که این پیامدهای اساسی شامل: تغییر کاربری برخی از واحدهای تولیدی، بدهکاری به بانک‌ها و ورشکستگی، بی‌فایده دانستن تعاونی، کاهش میزان تولید برخی از محصولات کشاورزی در استان، رشد فرهنگ دلالی و واسطه‌گری، افزایش نرخ بیکاری استان و ایجاد مشکلات روحی و روانی برای تولیدکنندگان و خانواده‌های آنان می‌باشد. همان‌گونه ملاحظه می‌شود پیامدهای متعددی از وضعیت رکود تعاونی‌ها، گریبان‌گیر تولیدکنندگان است که تبعات منفی آن در سطح استان نیز می‌تواند قابل توجه و بسیار تأثیرگذار باشد.

نتیجه‌گیری

تعاونی‌های تولیدی کشاورزی می‌توانند به‌عنوان یک نظام بهره‌برداری در بخش کشاورزی، نقش مؤثری در بهبود ساختار تولید کشاورزی داشته باشند. اما از آنجایی که این تشکلهای، با چالش‌ها و موانع متعددی روبه‌رو هستند و اغلب دچار رکود شده‌اند، می‌توان از طریق نظارت، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برای این شرکت‌ها، اصلاحات موردنیاز را در روند حرکت آن‌ها در جهت اهداف تعاونی‌ها انجام داد. لذا، در پژوهش حاضر با توجه به شرایط موجود به ارائه مدل پارادایمی رکود تعاونی‌های تولیدی کشاورزی راكد در استان کرمانشاه پرداخته شد.

در این پژوهش، اغلب مشارکت‌کنندگان بر عدم شفافیت و نوسانات قیمت محصولات کشاورزی به‌عنوان مشکل ریشه‌ای اشاره داشتند و بیان کردند که این نوسانات و افزایش غیرمنطقی قیمت‌ها و همچنین تصمیم‌گیری‌های لحظه‌ای دولت نه به سود تولیدکننده است و نه مصرف‌کننده، بلکه تنها کسانی که از نوسانات قیمت‌ها سود می‌برند واسطه‌ها هستند. بر این اساس، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مناسب و مؤثر دولت برای خرید تضمینی محصولات از تعاونی‌های تولیدی می‌تواند راهکار مؤثر باشد. در این رابطه اگر دولت با قیمت تضمینی تولیدات تعاونی‌ها را خریداری کند تولیدکنندگان تا این حد دچار ضرر و رکود نمی‌شوند و تا حدی جلوی سود دلالتان و واسطه‌گران نیز گرفته می‌شود.

بر اساس شرایط زمینه‌ای، می‌توان گفت که این قبیل عوامل سبب شده تولیدکنندگان به‌منظور جلوگیری از اتلاف بیشتر محصول، به‌ناچار محصول را روانه بازار و با قیمت بسیار پایین به بازار عرضه کنند. ادامه این روند، تعطیلی و رکود تعاونی‌ها را به دنبال داشته است.

شرایط مداخله‌گر نشان داد که برای صادرات تولیدات تعاونی‌ها به دلایل مختلف از جمله تعرفه‌های غیرکارشناسانه گمرک، نبود حمایت و نظارت بر این فرآیند فراهم نیست و همین شرایط سبب تداوم وضعیت موجود تعاونی‌های تولیدی شده است. این در حالی است برای برون‌رفت از رکود باید شرایط فراهم نمود که واحدهای تولیدی بتوانند محصول خود را با قیمت مناسب بفروشند و توانایی برای ورود به بازارهای خارجی را هم پیدا کنند. از سوی دیگر، بخش تعاون باید از یارانه سود تسهیلات بانکی برخوردار شده و وام‌های بلندمدت در بخش‌های سرمایه ثابت و در گردش بر اساس سند توسعه تعاون در اختیار این بخش قرار گیرد.

در ادامه بر پایه یافته‌ها، به ارائه پیشنهادهایی جهت برون‌رفت از رکود و باز احیا تعاونی‌های تولیدی کشاورزی راكد پرداخته شده است:

- نتایج نشان داد که کمبود نقدینگی و سرمایه در گردش یکی از علل اساسی رکود تعاونی‌های مورد مطالعه است. بنابراین می‌بایست حمایت از ایجاد ردیف مستقل بودجه‌ای جهت باز احیای تعاونی‌های تولیدی کشاورزی راكد استان در اولویت برنامه‌ها و سیاست‌گذارهای دولت قرار بگیرد.

- همان‌گونه که در بخش یافته‌ها ملاحظه شد یکی از علل اصلی رکود و شکست تعاونی‌های مورد مطالعه نداشتن تخصص و تجربه اعضا در زمینه محصول تولیدی بود. لذا توصیه می‌شود اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان در ارائه مجوز تأسیس به واحدهای تولیدی و دریافت استعلام‌های مربوطه مشارکت مستقیم داشته باشد و از ارائه مجوز به افراد فاقد تجربه و تخصص ممانعت نماید.

- ضعف بازاریابی و فروش محصولات کشاورزی برای تعاونی‌های مورد مطالعه به‌عنوان یکی از دلایل مهم رکود آن‌ها مطرح شد. لذا پیشنهاد می‌شود تعاونی‌هایی به همین منظور تشکیل شود. به‌عبارت‌دیگر، ایجاد و توسعه تشکلهای و شرکت‌های تعاونی بازاریابی به‌ویژه به شیوه نوین با مشارکت خود تولیدکنندگان با توجه به مشکل تعاونی‌ها در

بازاریابی ضروری به نظر می‌رسد. شایان‌ذکر است که در این زمینه می‌توان از قابلیت‌های فضای مجازی و بازاریابی الکترونیکی بهره گرفت.

- کمبود صنایع تبدیلی و تکمیلی و سردخانه‌ها و انبارهای مجهز انبار برای نگهداری محصولات کشاورزی از عوامل تأثیرگذار بر رکود تعاونی‌های تولیدی بود. در این زمینه تشویق سرمایه‌گذاران استان به ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی و سردخانه‌ها و انبارهای استاندارد متناسب با محصولات تولیدی تعاونی‌ها و از سوی دیگر، انعقاد قرارداد بین صاحبان صنایع موجود و مدیران تعاونی‌های تولیدی می‌تواند راهکارهای مؤثری جهت باز احیا و رونق گرفتن تعاونی‌های تولیدی باشد.

- دشواری صادرات و برنامه محور نبودن و ضعف حمایت از صادرات محصولات تولیدی از مسائل تعاونی‌های مورد بررسی بود. بنابراین، لازم است شرایط مناسبی برای حمایت دولت از صادرات از طریق معافیت یا کاهش تعرفه‌های گمرکی و تسهیل در فرآیند اخذ مجوزهای صادراتی برای تعاونی‌های تولیدی فراهم شود. در این رابطه اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی قادر است کمک شایانی نماید. افزایش ظرفیت تولیدی، ضمن افزایش درآمد، حذف دلالتان و برون‌رفت از وضعیت رکود، باعث ارزآوری می‌شود.

حامی مالی

این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی نویسنده می‌باشد. بدین‌وسیله از اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان کرمانشاه جهت پشتیبانی مالی، تشکر و قدردانی می‌شود.

سهم نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند به‌ویژه کسانی که کار ارزیابی کیفیت مقالات را انجام دادند تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- آگهی، حسین؛ بینائیان، اکرم و اقتداری، نیوشا. (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر پیشبرد سیاست‌های اصل ۴۴ در تعاونی‌های تولیدی کشاورزی شهرستان کرمانشاه. *فصلنامه روستا و توسعه*، ۱۵(۲)، ۱۶-۱. <https://doi.org/10.30490/rvt.2018.59122>
- اکبری، مریم و قاسمی، محمد. (۱۴۰۲). بررسی علل توقف یا رکود در تعاونی‌های مرزنشینان استان سیستان و بلوچستان و راهکارهای برون‌رفت آن. *هفدهمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، اقتصاد و توسعه*، ۱۲ خردادماه، تهران.
- الفتی، جلال؛ رنگریز، حسن؛ احمدی، کیومرث و رضایی، بیژن. (۱۳۹۹). عوامل مؤثر بر موفقیت شرکت‌های تعاونی تولیدی استان کرمانشاه. *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۹(۳۴)، ۱۴۶-۱۱۹.
- الفتی، جلال؛ رنگریز، حسن؛ احمدی، کیومرث و رضایی، بیژن. (۱۴۰۰). طراحی و تبیین مدل توسعه شرکت‌های تعاونی کشاورزی با رویکرد داده بنیاد (مورد مطالعه: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی). *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۱۰(۳۷)، ۸۷-۱۱۴.

- عباس‌زاده، محمد. (۱۳۹۱). تأملی بر اعتبار و پایایی در تحقیقات کیفی. *جامعه‌شناسی کاربردی، مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان*، ۲۳ (۴۵)، ۱۹-۳۴. [doi:20.1001.1.20085745.1391.23.1.2.5](https://doi.org/10.22067/jead2.v33i3.77644)
- عطائی، پوریا و ایزدی، نسیم. (۱۳۹۴). سازه‌های تأثیرگذار بر زیان‌دهی تعاونی‌های روستایی (مورد مطالعه: تعاونی روستایی امیرکبیر در استان فارس، علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران. ۱۱ (۱)، ۱۹۶-۱۸۱. [doi:20.1001.1.20081758.1394.11.1.12.6](https://doi.org/10.20081758.1394.11.1.12.6)
- علی بیگی، امیرحسین و شاهمرادی، مهنا. (۱۳۹۵). بررسی رکود تعاونی‌های مرغ تخم‌گذار استان کرمانشاه. *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۵ (۱۷)، ۱-۳۲.
- مراذنزادی، همایون. (۱۳۹۵). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر رکود کسب‌وکارهای تعاونی مستقر در شهرک صنعتی شهرستان ایلام. *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۵ (۱۹)، ۱۱۳-۸۷.
- موسایی، محسن و محمدی فرد، آیت‌الله. (۱۳۹۷). شناسایی عوامل اجتماعی و محیطی مؤثر در عملکرد تعاونی‌های تولید روستایی استان کهگیلویه و بویراحمد. *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۷ (۲۸)، ۱۷۴.
- نوری، فرامرز؛ صمدزاده، سعیده و قهرمانی نهر، جاوید. (۱۳۹۸). الگوی ساختاری-تفسیری عوامل مؤثر بر توسعه پایدار تعاونی‌های تولیدی کشاورزی (مطالعه موردی: استان آذربایجان شرقی). *فصلنامه اقتصاد و توسعه کشاورزی*، ۳۳ (۳)، ۲۹۷-۲۸۱. <https://doi.org/10.22067/jead2.v33i3.77644>

References

- Abbaszadeh, M., & Abbaszadeh, M. (2012). Validity and reliability in qualitative researches. *Journal of Applied Sociology*, 23(1), 19-34. [doi:20.1001.1.20085745.1391.23.1.2.5](https://doi.org/10.22067/jead2.v33i3.77644) [In Persian].
- Agahi, H., Binaeiyan A., & Eghtedari, N. (2018). Factors Affecting the Advancement of Policies on the Principle 44 in Agricultural Production Cooperatives of Kermanshah County. *Village and Development*, 15(2), 1-16. <https://doi.org/10.30490/rvt.2018.59122> [In Persian].
- Akbari, M., & Ghasemi, M. (2023). Investigating the causes of stagnation or stagnation in the cooperatives of the border residents of Sistan and Baluchistan province and its solutions. *The 17th International Conference on Management, Economy and Development*. 2 June 2023, Poland. [In Persian].
- Alibaygi, A., & Shahmoradi, M. (2016). Investigating Inactivity of Cooperatives Laying Hens in Kermanshah Province. *Co - Operation and Agriculture*, 5(17), 1-32. [In Persian].
- Ataei, P., & Izadi, N. (2015). Factors Affecting Rural Cooperatives Losses (A Case Study: Amirkabir Rural Cooperative in Fars Province). *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*, 11(1), 181-196. [doi:20.1001.1.20081758.1394.11.1.12.6](https://doi.org/10.20081758.1394.11.1.12.6) [In Persian].
- Brandão, J. B., & Breitenbach, R. (2019). What are the main problems in the management of rural cooperatives in Southern Brazil?. *Land use policy*, 85, 121-129. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2019.03.047>.
- Cepellos, V. M., & Tonelli, M. J. (2020). Grounded theory: The step-by-step and methodological issues in practice. *Human and Social Management. RAM, Rev. Adm. Mackenzie*, 21 (5), 1-28. <https://doi.org/10.1590/1678-6971/eRAMG200130>.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Sage Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781452230153>.
- Dendup, T., & Aditto, S. (2020). Benefits of agriculture cooperatives to their member households in Bhutan. *Khon Kaen Journal of Agriculture*, 48 (5), 1184-1193. <https://doi.org/10.14456/kaj.2020.105>.
- Ishemo, A., & Bushell, B. (2017) Farming Cooperatives: Opportunities and Challenges for Women Farmers in Jamaica, *Journal of International Women's Studies*, 18 (4), 13-29.
- Moradnezehadi, H. (2016). Identifying and Prioritizing Effective Factors on Cooperatives Businesses Failure in Industrial Estate of Ilam Township. *Co - Operation and Agriculture*, 5(19), 87-113. [In Persian].
- Mousaei, M., & Mohammadi mofrad, A. (2019). Identifying Factors Affecting the Performance of Rural Production Cooperatives in Kohgiluyeh and Boyer Ahmad Province. *Cooperation and Agriculture*, 7(28), 167-198. [In Persian].

- Nouri, F., S. Samadzad ., & Ghahremani nahr , J. (2019). Structural-interpretative Patterns of Factors Affecting the Sustainable Development of Agricultural Production Cooperatives (Case Study: East Azerbaijan Province). *Journal of Agricultural Economics & Development*, 33, 281-295. <https://doi.org/10.22067/jead2.v33i3.77644> [In Persian].
- Olfati, J., Rangriz, H, Ahmadi, K., & Rezaei, B. (2020). The Effective Factors on the Success of Productive Cooperatives Companies in Kermanshah Province. *Co - Operation and Agriculture*, 9(34), 119-146. [In Persian].
- Olfati, J., Rangriz, H, Ahmadi, K., & Rezaei, B. (2021). Designing and explaining the development model of agricultural cooperative companies with the grounded data approach(Case Study: social welfare and cooperative ministry). *Co - Operation and Agriculture*, 10 (37), 87-114. [In Persian].
- Tesfamariam, K. (2015). Cooperative movement in ethiopia: development, challenges and proposed intervention. *International Journal of Cooperative Studies*, 4(1), 1-8. <https://doi.org/10.11634/216826311504617>.
- Wedig, K., & Wiegatz, J. (2018). Neoliberalism and the revival of agricultural cooperatives: The case of the coffee sector in Uganda. *Journal of Agrarian Change*, 18 (2), 348-369. <https://doi.org/10.1111/joac.12221>